

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel 17.1.2007
KOM(2007) 14 lõplik

KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE

konsultatsioonide alustamise kohta Fidžiga Cotonou lepingu artikli 96 alusel

KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE

konsultatsioonide alustamise kohta Fidžiga Cotonou lepingu artikli 96 alusel

I. Ajalugu

Pärast riigipööret ja pantvangide võtmist 2000. aasta mais tegi komisjon sama aasta juunis ettepaneku alustada Cotonou lepingu artikliga 96 ettenähtud konsultatsioone, millega nõukogu juulis üksmeelselt nõustus. 2000. aasta oktoobris alustati konsultatsioone, mille tulemusel otsustati 2001. aastal arengukoostöö osaliselt peatada. Viimased sanktsioonid lõpetati 7. novembril 2003. Sel ajal oldi arvamisel, et konsultatsioonid koos arengukoostöö osalise peatamisega on otstarbekad positiivse protsessi edendamiseks Fidžis. Pidades aga silmas, et kuus aastat hiljem seisab Fidži vastamisi uue sõjaväelise riigipöördega, on selge, et demokraatlikud institutsioonid ja demokraatlik kultuur ei ole piisavalt tugevad ja seetõttu võib seekord olla vajalik kasutada teistsuguselt häälestatud lähenemist.

Pärast Fidži valitsuse ja sõjaväe vahelist peaaegu kahekuulist pinget kukutasid relvastatud jõud sõjaväeülema kommodoor Voreqe Bainimarama juhtimisel 5. detsembril 2006 peaminister Laisenia Qarase demokraatlikult valitud valitsuse. Sõjaväeline riigipööre näib olevat toimunud esialgselt verevalamiseta. See oli neljas sõjaväeline riigipööre Fidžis alates 1987. aastast.

Oluline on see, et Qarase valitsus valiti rahvahääletusel 2006. aasta mai üldvalimistel. Kooskõlas ELi uue poliitikaga, mis hõlmab tugevdatud partnerlust Vaikse ookeani saartega, saatis EL Fidžisse täieliku valimiste vaatluse delegatsiooni, mille põhivaatlejaks oli Ungari endine minister ja Euroopa Parlamendi liige Istvan Szent-Ivanyi. ELi vaatlejad pidasid valimisi usaldusväärseteks. Seega oli Qarase valitsus ilma igasuguse kahtluseta täielikult demokraatlikult õiguspärane ja lisaks oli sellel ka suur enamus parlamendis.

Sõjaväeülem võttis president Iloilolt täidesaatva võimu üle, tagandas peaminister Qarase, kuulutas välja eriolukorra ja tugevdas sõjaväe võimu üha enam. Mitmed tähtsatel ametikohtadel olevad isikud, sealhulgas asepresident, politseiülema kohusetäitja ja rahandusministeeriumi tegevjuht, kes on samal ajal ka Euroopa Arengufondi eelarvevahendite käsutaja Fidžis, arreteeriti ja kuulati üle; enamik neist lasti seejärel vabadusse ja tagandati nende ametikohtadelt.

Ametisse vannutati ajutine "peaminister" – 77aastane endine sõjaväearst ja diplomaat. Esimese asjana soovitas ta sõjaväejuhil parlament laiali saata, mida viimane ka tegi. Ajutine "peaminister" astus 4. jaanuaril 2007 ametist tagasi. Samal ajal kinnitab peaminister Qarase, et tema on Fidži leaalne peaminister.

II. Praegune olukord

Olukord pole täielikult stabiliseerunud ning areneb edasi. Sõjavägi pani kohalikesse ajalehtedesse kuulutused, millega otsiti kandidaate ministrikohtadele. 20.–22. detsembril 2006 kogunenud pealikute suurkogu, mis Fidži põhiseaduse kohaselt valib presidendi ja asepresidendi, tegi ettepanekuid mitmete sammude kohta, sealhulgas ettepaneku, et sõjavägi peaks naasma kasarmutesse. Sõjaväeülem kritiseeris pealikute suurkogu ja teatas, et edaspidi lubatakse sellel koguneda vaid siis, kui tema seda lubab. 2007. aasta alguses olukord

halvenes, sest president astus välja sõjaväe toetuseks ja nimetas sõjaväeülema ajutiseks peaministriks. Lisaks sattusid surve alla kohtunikud. Fidži meedia andis 5. jaanuaril 2007 teada, et üks mees sai sõjaväe poolse ülekuulamise tagajärjel surma.

Riigipöördele oli märkimisväärne vastuseis. Riigipöörde päeval teatas president Iloilo, et ta ei toeta sõjaväelaste tegusid, kuid ei mõista neid ka hukka; 4. jaanuaril 2007 muutis ta aga oma seisukohta. Traditsioonilised pealikud ja kirikud on riigipöörde hukka mõistnud; Fidži kohtunikud on teatanud, et nad jätkavad õigusriigi ja põhiseaduse kaitsmist; Fidži politseiülema kohusetäitja nimetas riigipööret reetmiseks, misjärel sõjaväelased ta kohalt tagandasid. Meedia on olnud avameelne, kuid sõjaväelased avaldavad talle survet "mitte provotseerida". On esinenud mitmeid passiivse vastuseisu ja tsiviilisikute allumatuse näiteid, kuid vastuseis sõjaväelastele ei näi olevat keskselt juhitud ega organiseeritud. Lisaks sellele püüavad sõjaväelased siseopositsiooni ja eriarvamused hirmutamise alla suruda. Ometi võib esile kerkida rahva rahulolematust ja olenevalt sõjaväe käitumisest ei saa välistada vägivalda.

Kõnealune viimane sõjaväeline riigipööre näib olevat varasematest põhimõtteliselt erinev, sest see ei peegelda mitte pingeid põlisfidžilaste ja indofidžilaste vahel, vaid kujutab endast peamiselt põlisfidžilaste endi vahelist konflikti, millel on aga oluline mõju riigi mõlema suurema kogukonna jaoks.

Sõjaväeülema avaldused enne riigipöörde toimumist peegeldavad mitmeid poliitilisi rahulolematuse põhjusi, millest mõned võivad leida rahva seas küllaltki märkimisväärset toetust. Näiteks süüdistused rassilises erapoolikuses, millest annavad tunnistust seaduseelnõud, millega seatakse eelisolukorda põlisfidžilased; kriitika väga tihedate kontaktide kohta mõnede 2000. aasta riigipöördega seotud isikutega ja selliste isikute olemise kohta tähtsatel ametikohtadel ning põhjendamata väited seoses korrupsiooni ja onupojapoliitikaga. Sõjaväeülema seisukohad peegeldavad teataval määral ka vastuseisu traditsioonilistele jõududele Fidžis, eriti pealikele ja kirikule, kelle positsioon on tänapäeva ühiskonnas nõrgenenud. Sõjaväeülema vastuseis Qarase valitsusele näib olevat mõjutatud ka nende kahe isiku omavahelistest halvatest isiklikest suhetest.

Uus-Meremaa poolsete Fidži peaministri ja sõjaväeülema lepitamise püüete, mille vahendajaks oli Uus-Meremaa välisminister Winston Peters, tulemuseks olid peaministri poolsed väga olulised järeleandmised, mida sõjaväeülem, kes ei suutnud või ei tahtnud kompromissile jõuda, pidas ebapiisavaks.

Sõjaväeline riigipööre ei olnud seaduslik ega põhiseadusega kooskõlas ning on Fidži jaoks oluline tagasimineku teel demokraatia poole. See on leidnud üldist hukkamõistu, seda muu hulgas ELi poolt, kes teatas 11. detsembril 2006: *"Nõukogu mõistab hukka sõjaväelise riigipöörde ja demokraatlikult valitud valitsuse võimult kõrvaldamise Fidžil. Nõukogu avaldab kahetsust kommodoor Bainimarama ja Fidži relvajõudude (RFMF) tegevuse üle, kes kõrvaldasid peaministri võimult ning haarasid täitevvõimu riigis enda kätte. Nõukogu kutsus üles viivitamatult ja täielikult taastama demokraatiat ning võimalikult kiiresti tagastama võimu tsiviilvalitsusele."* 14. detsembril 2006 mõistis relvajõudude korraldatud riigipöörde teravalt hukka Euroopa Parlament ning eraldi avalduses tegi seda ka endine põhivaatleja ja Euroopa Parlamendi liige Istvan Szent-Ivanyi. Parlament kutsus ka komisjoni ja liikmesriike üles peatama viivitamatult igasuguse Fidžile antava abi peale humanitaarabi, välja arvatud abi haridusprogrammideks, tingimusel et neid rakendavad valitsusvälised organisatsioonid. AKV riikide riigipead ja valitsusjuhid mõistsid oma 8. detsembri 2006. aasta avalduses õiguspärase ja demokraatlikult valitud valitsuse võimult kõrvaldamise teravalt hukka. Avalduse on teinud ka ÜRO Julgeolekunõukogu ning Fidži seisab vastamisi üha suureneva rahvusvahelise

isolatsiooniga, sest ta tagandati Vaikse ookeani foorumi eesistuja kohalt ning tema osalemine Briti Rahvaste Ühenduse nõukogudes on peatatud.

Fidži partnerid, sealhulgas Prantsusmaa ja Ühendkuningriik, on sõjalise koostöö peatanud. Mitmed riigid, eriti Prantsusmaa, Austraalia ja Uus-Meremaa, on kehtestanud sihtsanksioone, samal ajal kui Fidži rahvusvahelised partnerid vaatavad läbi ja vähendavad arengukoostööd.

III. Ettepanek

23. juunil 2000 Cotonou Euroopa Liidu ja AKV riikide, sealhulgas Fidži vahel sõlmitud ja 25. juunil 2005 Luxembourgis läbi vaadatud AKV-ELi partnerluslepingu artikli 9 lõikega 2 nähakse ette partnerluse aluseks olevad olulised osad. Inimõiguste ja demokraatia ning õigusriigi põhimõtete austamine on lepinguosaliste sise- ja välispoliitika alus ning lepingu oluline osa. Kooskõlas nimetatud artikliga ja pidades silmas Fidžis toimunud võimuvahetuse asjaolusid, on komisjon arvamusel, et vajalik on dialoog riigi uute juhtidega järgmiste punktide selgitamiseks:

- (1) viivitamatu ja rahumeelne tagasipöördumine demokraatia juurde, järgides täielikult kehtivaid seadusi ja põhiseadust;
- (2) sellise valitsuse moodustamine, kellele Fidži parlament on andnud volitused ja kellel on enamus parlamendis, mis valiti vabadel ja õiglastel valimistel 2006. aasta mais või mis valitakse uuesti korraldatavatel vabadel ja õiglastel valimistel, vältides "ajutise valitsuse" valitsusaja pikalevenimist;
- (3) ülalnimetatute jaoks eesmärkide ja suunistega plaani ning ajakava koostamine;
- (4) inimõiguste täielik austamine, pöörates erilist tähelepanu sõnavabadusele;
- (5) täielik kinnipidamine õigusriigi põhimõtetest.

Dialoog annaks Fidži uutele juhtidele võimaluse esitada oma seisukoht ülalnimetatud punktide kohta ning lubaks ELil hinnata, kas ta saab selle alusel toetada riigi jõupingutusi selleks, et parandada vastavust läbivaadatud Cotonou lepingu olulistele osadele, või peaks ta võtma asjakohaseid meetmeid vastavalt artiklile 96. EL hoiab asjaomaseid partnereid ja huvirühmi asjade seisuga kursis.

Asjaolude tõttu, milles riigikorra vahetus Fidžis aset leidis, ja uute juhtide kehtestatud poliitilise korra vormi tõttu käsitleb komisjon seda eriti kiireloomulise juhtumina, pidades silmas ka asjaolu, et Euroopa Liit hoiatas sõjaväelisele riigipöördele eelnenud kahe kriitilise nädala jooksul sõjaväge kahel korral ELi eesistujariigi avalike teadaannete vormis, et sõjavägi ei täida demokraatias mingit poliitilist rolli.

Seetõttu ei ole läbivaadatud Cotonou lepingu artikli 96 lõike 1a kohaselt vaja ammandada nimetatud lepingu artiklis 8 sätestatud poliitilise dialoogi võimalusi. Tuleks märkida, et kiire lahenduse leidmise huvides ning pidades silmas kaubanduse ja abi tähtsust ELi ja Fidži vahelistes suhetes, jätkub artikli 8 kohane süvendatud dialoog. Euroopa Komisjon soovib siiski pidada uute juhtidega ametlikke konsultatsioone enne selle otsustamist, milliseid asjakohaseid meetmeid võtta.

Seepärast teeb komisjon nõukogule ettepaneku kutsuda Fidži Saarte Vabariiki üles pidama läbivaadatud Cotonou lepingu artikli 96 kohaseid konsultatsioone vastavalt lisatud kirja kavandile.

Komisjon teeb ettepaneku, et pooleliolev, eelkõige seitsmenda, kaheksanda ja üheksanda EAFi raames toimuv koostöötegevus jätkuks konsultatsiooniperioodi jooksul, tingimusel et rahastamiskokkulepetest peetakse kinni. Samuti tehakse ettepanek, et jätkata tuleks ka koostöötegevust, mis aitaks pöörduda tagasi demokraatia juurde ja parandada valitsemist.

Pidades silmas suhkrutööstuse tähtsust Fidži majandusliku ja tööhõive olukorra ning elatustaseme jaoks, teeb komisjon lisaks sellele ettepaneku jätkata konsultatsiooniperioodi jooksul esialgset tegevust, mida rahastatakse 2006. aasta eelarve raames heakskiidetud suhkrureformi täiendavatest meetmetest, tingimusel et komisjon on seisukohal, et tingimused seda lubavad.

LISA

Fidži Saarte Vabariigi ajutine peaminister
Suva
Fidži

KIRJA KAVAND

Lugupeetud härra ajutine peaminister

11. detsembril võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu järgmised järeldused: *"Nõukogu mõistab hukka sõjaväelise riigipöörde ja demokraatlikult valitud valitsuse võimult kõrvaldamise Fidžil. Nõukogu avaldab kahetsust kommodoor Bainimarama ja Fidži relvajõudude (RFMF) tegevuse üle, kes kõrvaldasid peaministri võimult ning haarasid täitevvõimu riigis enda kätte. Nõukogu kutsub üles viivitamatult ja täielikult taastama demokraatiat ning võimalikult kiiresti tagastama võimu tsiviilvalitsusele."* Lisaks sellele mõistis Euroopa Parlament riigipöörde 14. detsembril teravalt hukka.

Asjaolude tõttu, milles riigikorra vahetus Fidžis aset leidis, ja uute ametivõimude kehtestatud poliitilise korra vormi tõttu on EL seisukohal, et toimunud on läbivaadatud Cotonou lepingu oluliste osade rikkumine. Lisaks sellele on EL seisukohal, et tegemist on artikli 96 lõike 2b kohase "eriti kiireloomulise juhtumiga". Seetõttu ei ole läbivaadatud Cotonou lepingu artikli 96 lõike 1a kohaselt vaja ammendada nimetatud lepingu artiklis 8 sätestatud poliitilise dialoogi võimalusi.

Euroopa Liit soovib enne asjakohaste meetmete võtmist siiski pidada valitsusega ametlikke konsultatsioone. Seega on meil hea meel kutsuda Teie riiki ühenduse ja Euroopa Liidu liikmesriikide nimel üles pidama läbivaadatud Cotonou lepingu artikli 96 kohaseid konsultatsioone, eesmärgiga viia läbi olukorra ja vajaduse korral võetavate parandusmeetmete põhjalik analüüs.

EL omalt poolt osaleb neis konsultatsioonides konstruktiivsel ja avatud viisil.

Konsultatsioonid peaksid võimaldama Fidži poolel täpsustada, kuidas kavatsetakse viivitamatult ja rahumeelselt demokraatia juurde tagasi pöörduda, järgides täielikult kehtivaid seadusi ja põhiseadust.

Sooviksime teha ettepaneku alustada kõnealuseid konsultatsioone lähemas tulevikus mõlemale poolele sobival kuupäeval Euroopa Liidu Nõukogu ruumides Brüsselis.

Lugupidamisega

Nõukogu nimel

Komisjoni nimel